

SISUKORD

Otse südamest 7

1. Eesriide taga 9

2. Läbipõlenud inimesed läbipõlenud planeedil 75

3. Antiikdraama 159

4. Mõttele, kui elu on päriselt ja kõik, mida me teeme,
tähendab midagi 207

Kõned 291

See oleks võinud olla minu lugu. Peaaegu nagu autobiograafia, kui oleksin tahtnud midagi sellist kirjutada.

Aga mind ei huvita eriti autobiograafiad.

Minu jaoks on tähtsamaidki asju.

Selle loo kirjutasime mina ja Svante koos oma tütardega ja see räägib meie peret tabanud kriisist.

See räägib Gretast ja Beatast.

Aga eelkõige on see lugu kriisist, mis ümbritseb ja mõjutab meid kõiki. Kriisist, mille on tekitanud inimeste eluviisi: hoolimatu suhtumine jätkusuutlikkusse, kaugenemine loodusest, mille osa me kõik oleme. Mõned nimetavad seda ületarbimiseks, teised kliimakriisiks.

Enamik paistab uskuvat, et see kriis on kusagil kaugel ega taba meid veel niipea.

Nii see paraku ei ole.

Sest kriis on juba kohal, see ümbritseb meid kogu aeg, mitmel erineval viisil. Hommikusöögilauas, koolikoridoris, tänaval, majades ja korterites. Puuvõrades akna taga, tuules, mis sasib su juukseid.

Mõne asjaga, millest me Svante ja lastega pärast pikka kõhklemist otsustasime rääkida, oleks vahest võinud natuke oodata.

Kuni ajaline distants on pikem.

Mitte meie, vaid teie pärast.

Kindlasti oleks see tundunud meeldivam. Vastuvõetavam.

Aga meil ei ole seda aega. Kui tahame, et meil oleks võimalus, peame hakkama sellele kriisile tähelepanu pöörama nüüd.

Mõni päev enne selle raamatu avaldamist augustis 2018 istus meie tütar Greta Thunberg Rootsi parlamendihoone ette maha ja alustas koolistreiki kliima nimel – see streik kestab siiani, nii Mynttorgetil Stockholmi vanalinnas kui ka paljudes teistes maailma paikades.

Pärast seda on paljud asjad muutunud. Nii tema kui ka meie pere jaoks.

Mõnel päeval tundub see peaaegu nagu muinasjutt.

See väljaanne on täiendatud uute pildikestega suvest 2018 ja Greta koolistreigi algusest.

Malena Ernman, mai 2019

P.S. Enne selle raamatu esmakordset avaldamist ütlesime, et kui peaksime selle pealt midagi teenima, läheb raha meie loodud sihtasutuse kaudu organisatsioonidele Greenpeace, WWF, Lära med Djur, Fältbiologerna, Kung över Livet, Naturskyddsförening, Barn i Behov ja Djurens Rätt.

Nii me ka tegime.

Sest selline oli Greta ja Beata otsus. M.E.

1. STSEEN

VIIMANE ÕHTU OOPERIS

On aeg lavale astuda.

Orkester häälestab viimast korda pille ja saali valgus kustub. Seisan dirigent Jean-Christophe Spinosi kõrval, oleme valmis lavauksest sisenema ja oma kohtadele asuma.

Täna õhtul on kõik rõõmsad. See on viimane etendus ja homme sõidab igäuks koju oma pere juurde. Järgmisele tööle. Koju Prantsusmaale, Itaaliasse ja Hispaaniasse. Koju Oslosse ja Kopenhaagenisse. Edasi Berliini, Londonisse, New Yorki.

Viimased etendused on möödunud pisut nagu transis.

Kõik, kelle töö on olnud laval esineda, teavad, millest ma räägin. Mõnikord tekib eriline voolamine; energia, mis kasvab lava ja publiku vastastikusel koosmõjus ning moodustab ahelreaktsiooni, mis kestab etendusest etendusse, õhtust õhtusse. See on nagu maagia. Teatri- ja ooperimaagia.

Ja nüüd on käes Händeli „Xerxese” viimane etendus Stockholmi skäärides asuvas Artipelagi saalis. On 2. november 2014 ja täna õhtul laulan ma Rootsisis ooperilaval viimast korda. Aga seda ei tea keegi.

Täna õhtul laulan ma üldse viimast korda ooperilaval.

Õhus on elektrit ja lava taga liiguksid kõik justkui mõni sentimeeter Artipelagi peaaegu uhiuuest betoonpõrandast kõrgemal.

Tänast õhtut filmitakse. Etendust on salvestamas kaheksa kaamerat ja täismahus produktsioonitiim.

Läbi lavaukse on kuulda üheksasaja haudvaikse inimese kohalolu. Kuningas ja kuninganna on kohal. Kõik on kohal.

Kõnnin edasi-tagasi. Püüan hingata, aga ei saa. Keha kalduks nagu kogu aeg vasakule ja ma higistan. Käed lähivad tuimaks. Viimased seitse nädalat on olnud üks lõputu õudusunenägu, ilma igasuguse puhkusega. Mitte kusagil pole lootust rahu saada. Mul on halb olla, aga mitte nii halb, et peaksin oksendama. Nagu pikaleveninud paanikahoo ajal.

Mul on tunne, nagu oleksin läbi klaasseina jooksnud ja enne põrandale langemist otsekui kukkumisse tardunud. Ootan lööki. Ootan valu. Ootan verd, murtud luid ja kiirabi sireenide huilgamist.

Aga midagi ei juhtu. Näen vaid iseennast õhus rippumas, selle neetud klaasseina ees, milles pole ainsatki pragu.

„Ma ei tunne end hästi,” ütlen ma.

„Istu. Kas tahad vett?” Räägime dirigendiga omavahel prantsuse keeles.

Järsku ei kannu jalad mind enam. Ma kukun. Jean-Christophe püüab mu kinni.

„Pole midagi,” ütleb ta. „Alustame hiljem. Las ootavad. Ajame minu süüks, ma olen prantslane. Me hilineme alati.”

Keegi naerab.

Pidin pärast etendust ruttu koju minema. Mu noorem tütar Beata saab homme üheksaseks ja mul on kodus tuhat tegemist. Aga seal ma nüüd leban. Minestanult dirigendi käte vahel.

Tüüpiline.

Keegi silitab ettevaatlikult mu laupa.

Kõik läheb mustaks.

2. STSEEN

KAEVANDUS

Kasvasin üles Sandvikis ridaelamus. Ema oli diakon ja isa töötas Sandviki kaevanduse finants- ja maksujuhina. Mul on kolm aastat noorem õde Vendela ja üksteist aastat noorem vend Karl-Johan, kelle ema ristas Loa Falkmani järgi, sest Loa oli tema arvates stiilne mees.*

See on ainus seos klassikalise muusika ja ooperiga, mille kodust kaasa sain.

Me laulsime palju. Rahvamuusikat, Abbat, John Denverit ja laias laastus olime väga tavaline Rootsi väikelinna pere. Ainsaks erinevuseks võiks vahest pidada mu vanemate pühendumust ühiskonna nõrgematele.

Kodus Vallhovis valitses humanism ja abivajajate aitamine oli enesestmõistetav. See oli peretraditsioon, mille mu ema sai kaasa oma isalt, Ebbe Arvidssonilt, kes oli Rootsi kirikus kõrgel kohal ning oikumeenia ja nüüdisaegse humanitaartegevuse teerajaja. Nii et põgenike ja dokumentideta inimeste majutamine oli minu lapsepõlves tavaline nähtus.

Vahel oli keeruline.

Aga saime hakkama.

Kui me üldse kuhugi sõitsime, siis ema parima sõbranna juurde, kes oli nunn, ja mõnel suvel elasime tema kloostris Põhja-Inglismaal. Küllap ma sellepärast vannungi laval

* Laulja Loa Falkmani õige nimi oli Carl Johan Falkman – *siin ja edaspidi tõlkija märkused.*

nii tihti. Omamoodi lapsepõlveaegne protest, mis ei tahagi päriselt üle minna.

Aga kui Inglise kloostrikoolide magamissaalides veedetud suved ja garaaži majutatud põgenikud välja arvata, olime nagu iga teine pere.

Nagu öeldud, me laulsime, ja ma tõesti armastasin laulda, ma laulsin kogu aeg.

Laulsin absoluutselt kõike – mida raskem pala, seda toredam.

Põhjus, miks minust hiljem just ooperilaulja sai, oli küllap see, et ma armastan väljakutseid. Oli ju ooperit laulda veel kõige raskem ja seega kõige toredam.

3. STSEEN

KULTUURITÖÖTAJAD

Olen laval publiku ees laulnud kuueaastasest saadik. Kirikukoorid, vokaalansamblid, džässbändid, muusikalid, ooperid. Minu armastus laulu vastu on piiritu – ma pigem ei liigitaks end ühegi žanri alla ega laseks end lahterdada. Minu ampluaa on väga lai. Laulan mida tahes, peaasi, et muusika on hea.

Meelelahutusosalal öeldakse, et mida selgepiirilisem artist sa oled, seda rohkem kokaraamatuid võid välja anda – ja mul on neid silmatorkavalt vähe ehk mitte ühtegi.

Kuid viimased viisteist aastat olen ma, vähemalt iseenda silmis, järginud üsna selget joont, püüdes kombineerida kunstilisi kõrgusi laialdaste publikuhulkadega. Olen püüdnud muuta keerulise pisut lihtsamaks, peene kultuuri veidi vähem peeneks, kitsa natuke laiemaks. Ja vastupidi.

Olen käinud oma teed. Alati vastuvoolu ja peaaegu alati üksi. Muidugi välja arvatud siis, kui Svante on olnud minu kõrval.

Sellest, mis alguses põhines instinktil ja intuitsioonil, kujunes aastatega välja meetod. Peaaegu et vastutus, veendumus, et neil, kellel on võimalus oma tegevusala edasi arendada, lasub ka kohustus seda teha.

Meie Svantega kuulume selle tillukese vähemuse hulka, kellel see võimalus lõpuks avanes.

Ja me pingutasime.

Me oleme kultuuritöötajad. Omandanud hariduse ooperi-, muusika- ja teatrikõrgkoolides ning töötanud pool elu vabakutselisena või mõnes asutuses. Me teeme seda, mida

kultuuritöötajad ennekõike peaksidki tegema. Me rabame tööd teha, et kindlustada oma tulevikku ning saavutada ainus ja igavene eesmärk: jõuda uue publikuni.

Me tuleme täiesti erinevatest oludest, kuid meil on alati olnud samad eesmärgid, algusest peale.

Erinevad, aga sarnased.

Kui ma jäin ootama meie esimest last Gretat, töötas Svante Östgötateaternis, Riksteaternis ja Orienteaternis. Korraga. Mul endal oli mitu siduvat lepingut eri ooperiteatritega üle Euroopa. Tuhande kilomeetri kaugusel teineteisest arutasime telefonis, kuidas uue argipäevaga hakkama saada.

„Sa oled omal alal maailma parimate hulgas,” ütles Svante. „Olen seda lugenud vähemalt kümnest ajalehest, samas kui mina olen Rootsi teatris umbes nagu bassimees. Ja sina teenid ikkagist kõvasti rohkem kui mina.”

„Ikkagi.”

„Sa teenid *ikkagi* kõvasti rohkem kui mina.”

Protesteerin moepärast, aga otsus oli tehtud ja pärast oma viimast etendust lendas Svante minu juurde Berliini.

Järgmisel päeval helises Svante mobiiltelefon, ta võttis vastu, seisis Friedrichstrassele avaneval rõdul ja rääkis mõned minutid. Oli mai lõpp ja väljas valitses juba lämmatav kuumus. Me ei olnud veel poolt aastatki koos olnud.

„Nii kuradi tüüpiline,” ütles ta naerdes, kui oli kõne kinni vajutanud.

„Kes see oli?”

„Erik Haag ja veel üks tüüp. Nad käisid eelmisel nädalal Orionis etendust vaatamas.”

Svante oli mänginud koos Helena af Sandebergiga

näidendis, mille oli kirjutanud „Trainspottingu” autor Irvine Welsh, nad tegid seal narkot ja mässisid laipu toidukillesse.

„Kepi mind!” karjus Helena oma repliiki Svantele mitu korda nädalas sellest ajast peale, kui lavastus välja tuli.

Ma olin kohutavalt armukade.

„Nad teevad Rootsi Raadios üht huumorisaadet ja leidsid, et ma oskan publikut naerma ajada, ja küsisid, kas tahaksin proovida. Just sellist kõnet olen ma kogu aeg oodanud ...”

„Ja mida sa vastasid? Sa ju ikka lähed!?” Puurisin teda pilguga.

„Ütlesin, et olen oma raseda tüdruksõbra juures ja et ta töötab välismaal.” Ja ta vaatas mind puuriva pilguga vastu.

„Sa ütlesid ära?”

„Jah. Ma pean siia jääma. Me teeme seda koos, muidu ei tule sellest midagi välja.”

Ja nii läkski.

Mõni nädal hiljem istusime Staatsoperis „Don Giovanni” esietenduse peol ja Svante selgitas maestro Barenboimile ja Cecilia Bartolile, et ta on nüüd koduperenaine.

„So now I'm a housewife.”

Nii jätkasime kaksteist aastat. See oli kurnav, aga ka tohutult lõbus. Igas linnas elasime kaks kuud ja sõitsime siis järgmisesse. Berliin, Pariis, Viin, Amsterdam, Barcelona. Ringiratast.

Suved veetsime Glyndebourne’is, Salzburgis või Aix en Provence’is. Nagu kõik tuntud ooperi- või muu klassikalise muusika lauljad.

Harjutasin umbes 20–30 tundi nädalas, ülejäänud aja olime koos. Vabad. Ei mingeid sugulasi, välja arvatud Svante

ema Mona. Ei mingeid sõpru. Ei õhtusööke. Ei pidusid. Ainult meie.

Beata sündis kolm aastat pärast Gretat ja me ostsime V70, et kõik nukumajad, mõmmid ja kolmerattalised ära mahuksid. Elu jätkus ikka samamoodi. Täispööretel. Need olid fantastilised aastad. Talvel istusime ilusates valgusküllastes sajandivahetuse korterites põrandal ja mängisime tütardega ning kevade saabudes uitasime üheskoos roheta-vates parkides.

Meie argipäev ei sarnanenud kellegi teise omaga. Meie argipäev oli täiesti imeline.

Kliimamarss Stockholmis, 8. september 2018

Eelmisel suvel kirjutasid kliimateadlane Johan Rockström ja veel mõned inimesed, et kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks on meie käsutuses kõige rohkem kolm aastat, kui tahame täita Pariisi kliimaleppes sätestatud eesmärgi.

Sellest on möödunud rohkem kui aasta ja kaks kuud ning selle aja jooksul on paljud teised teadlased öelnud sama, kuid olukord on mitmes mõttes veel hullem ja kasvuhoonegaaside heitkogus kasvab jätkuvalt. Nii et võib-olla on meil isegi vähem aega kui need aasta ja kümme kuud, mis Johan Rockströmi hinnangul meil veel alles olema peaks.

Kui inimesed seda teaksid, ei oleks neil tarvis minult küsida, miks ma kliimamuutusesse „nii kirglikult“ suhtun.

Kui inimesed teaksid, et teadlaste väitel täidame me Pariisi leppega võetud eesmärgi 5%-lise tõenäosusega, ja kui inimesed teaksid, milline painajalik stsenaarium meid ootab, kui me ei suuda hoida globaalset soojenemist alla 2 °C, ei oleks neil tarvis minult küsida, miks ma parlamendihoone ees koolistreiki korraldan.

Sest kui kõik teaksid, kui tõsine on olukord ja kui vähe tegelikult ära tehakse, siis istuksid kõik meie kõrvale maha.

Me elame Rootsis nii, nagu oleks meie käsutuses 4,2 planeedi ressursid. Meie süsinikujalajälg on maailma kümne suurima hulgas. See tähendab, et Rootsi varastab igal aastal 3,2 aasta jagu loodusressursse tulevastelt põlvkedelt. Need meie hulgast, kes kuuluvad nende tulevaste põlvkede sekka, tahavad, et Rootsi lõpetaks sellise käitumise.

Kohe.

See pole poliitiline avaldus. Koolistreigil pole parteipoliitikaga vähimatki pistmist.

Sest kliimal ja biosfääril on poliitikast ja meie tühjadest sõnadest täiesti ükskõik. Neid huvitab üksnes see, mida me päriselt teeme.

See on appikarje.

Kõigile ajalehtedele, kes ei kirjuta siiani kliimamuutusest, ehkki väitsid suvel Rootsis aset leidnud metsatulekahjude ajal, et kliima on „meie ajastu kriitiline probleem”.

Kõigile teile, kes pole seda kriisi kunagi käsitletud kriisina.

Kõigile suunamudijatele, kes seisavad kõiksugu asjade eest, välja arvatud kliima ja keskkond.

Kõigile poliitilistele parteidele, kes teevad näo, nagu nad võtaksid kliimaküsimust tõsiselt.

Kõigile poliitikutele, kes naeruvääristavad meid sotsiaalmeedias ning kes on mind narrinud ja häbistanud, mistõttu inimesed ütlevad, et ma olen puudega, vördjas ja terrorist ja igasugu muid asju. Kõigile teile, kes pööravad igapäevaselt pilgu ära, sest te kardate ilmselt rohkem muutusi, mis võiksid katastroofilist kliimamuutust ära hoida, kui katastroofilist kliimamuutust ennast.

Teie vaikimine on veel peaaegu kõige hullem.

Kõigi tulevaste põlvete tulevik on teie õlul.

Need meist, kes on alles lapsed, ei saa teie teguviisi muuta, enne kui oleme selleks piisavalt vanaks saanud.

Paljud ütlevad, et Rootsi on väike riik ja meie tegevus ei muuda midagi. Aga ma arvan, et kui väike seltskond tüdrukuid on jõudnud üleilmselt uudistesse, kuna nad pole mõned nädalad koolis käinud, siis kujutage ette, mida me soovi korral võiksime ühisel jõul korda saata!

Loeb iga viimne kui inimene.

Samamoodi nagu loeb iga viimne kui õhku paisatud heitgaasikogus.

Iga viimne kui kilo.

Kõik läheb arvesse.

Nii et palun käsitlege kliimakriisi pakilise kriisina, mida see on, ja andke meile tulevik.

Meie elud on teie kätes.